

Eva ROUBALOVÁ
Praha

Výuka reálií – neodmyslitelná součást cizojazyčné výuky

Kurzy češtiny jako cizího jazyka, stejně jako kteréhokoliv jiného cizího jazyka, se realizují jednak v cizojazyčném prostředí, nebo přímo v zemi, kde se cílovým jazykem mluví. V obou těchto situacích je výuka reálií součástí jazykové výuky, kterou obohacuje, rozvíjí a přináší do ní mnoho podnětů na každém stupni cizojazyčné výuky.

Výuka češtiny jako cizího jazyka v českém prostředí, kde se studenti každodenně setkávají s jazykem v jeho přirozeném prostředí, vidí jazyk v celé jeho komplexnosti. V závislosti na své jazykové úrovni dokáží danou komunikativní situaci vyhodnotit a porozumět jí. Problémy, které pak v cílovém jazyce řeší, jsou úzce svázány s oblastí kultury ve významu reálií (*teaching cultures*), neboť se zde prolíná oblast lingvistická se sociokulturní. V nejednom případě předjímají samotnou výuku cílového jazyka, co se lingvistického hlediska týká.

Není pochyb o tom, že výuka reálií by měla být nedílnou součástí plánu, který učitel pro danou výuku má a měla by být zařazována pravidelně s ohledem na úroveň studentů, aby nebyla jazyková znalost, tedy nedostatečná jazyková kompetence překážkou pro informace, které jsou v daném jazykovém vyjádření obsaženy.

Komplikovanou stránkou této části výuky je mnohostrannost, neboť výuka kultury, jak jsou někdy reálie nazývány, zahrnuje celé spektrum života společnosti, jako je historie, politologie, ekonomika, atd.

Při výuce reálií, ale samozřejmě nejenom při této výuce, se zařazují autentické materiály, jejichž používání tolik zdůrazňovali zastánci komunikativní metody. Každý autentický text vychází z určité

konkrétní situace a jazyková úroveň těchto materiálů je rozmanitá, takže lze nalézt a následně použít, jak texty jednoduché, odpovídající úrovni A1 a A2, až texty relativně komplikované, které odpovídají vyšším jazykovým úrovním.

Nemalý význam reálií spočívá také v tom, že uživatelům cílového jazyka pomáhá adekvátně a správně reagovat v určitých komunikativních situacích. Najdeme v různých kulturách mnoho shodných reakcí, ale nebezpečí neadekvátní reakce vede ke společenským faux-pas, kterým se chce každý vyhnout.

S reáliemi samotnými je možné seznamovat studenty v samotném vyučovacím procesu, ať už formou diskuse, případně řešením určitého úkolu, tzv. *task-solving*, nebo přímým kontaktem s cizojazyčným prostředím. Výuka reálií se dá realizovat na každé jazykové úrovni, neboť má velmi bohatý potenciál lišící se od dalších oblastí cizojazyčného vzdělávání. Od učitelů to může vyžadovat náročnější přípravu, ale pro studenty je tato část výuky důležitá a silně motivující.

Cizojazyčná výuka zohledněná kompetencemi, se kterými by měla být neodmyslitelně spojena, zahrnuje výuku reálií jak v širokém slova smyslu, tedy ve smyslu kompetencí odpovídajících reakcím v základních společenských situacích, tak taky reálie úzce spojené pouze s významem slov, případně slovních spojení. Je tedy nasnadě otázka definice společenských situací od těch základních až po situace, které vyžadují komplikovanější jazykové prostředky. „Ony jazykové prostředky, s nimiž je spjat význam i forma charakterizující život a zvyklosti dané cizojazyčné oblasti“ (Hendrich a kol. 1986).

Výuka, do které jsou zahrnuta fakta z oblasti reálií, je určitě nejenom motivující, protože je pro studenty zajímavá, ale při pochopení vzájemných souvislostí vede k rozvoji znalostí jazykových prostředků a následně řečových dovedností.

Didaktika cizích jazyků uvádí:

[...] slovo, případně slovní spojení je zasazeno do přesného rámce a lingvoreálie samotné svým polyfunkčním charakterem přispívají k přesné definici jednotlivých slov nebo slovních spojení v cílovém jazyce a následně k jejich přesnému chápání, což vede k rychlejšímu a pevnějšímu osvojení daných jazykových prostředků. Zpřes-

nění funkce a obsahu vede k úspěšnému zvládnutí řečových dovedností (Hendrich a kol. 1986, s. 22).

Také mnozí zastánci komunikativní metody, kteří volali po autentických textech zdůrazňovali, že každý takový text byl vytvořen pro jednu určitou neopakovatelnou situaci, proto je nutné spolu s jazykovými prostředky a následně řečovými dovednostmi uvádět situaci, ve které se daný text použije, a tak se do celého komplexu zařazuje i výuka reálií.

Je jistě rozdílné absolvovat kurz cizího jazyka v zemi, kde se cílovým jazykem nemluví, nebo naopak v zemi, kde cílový jazyk je jazykem dorozumívacím. Tato na první pohled jednoduchá realita však přesto vyžaduje logické uspořádání za využití všech známých principů, které by dobrý učební materiál měl mít. Ne všem autentickým materiálům jsou studenti, kteří dosáhli třeba i vyšší jazykové úrovně, schopni porozumět a adekvátně vyhodnotit v dané jazykové situaci. Naopak je však zbytečné a neužitečné opomíjet autentické materiály jen proto, že nejsou vhodně zařazeny do vyučovacího procesu.

Kulturu, tedy reálie lze prezentovat, jak ve třídě, tak i při rozmanitých aktivitách mimo třídu a taky školní budovu. Je nutné mít neustále na zřeteli, že výuka kultury odráží systém hodnot lidí, jímž je cílový jazyk mateřštinou a stanovení těchto hodnot je velmi křehké s ohledem na nebezpečí generalizace, která nemusí odpovídat realitě.

Učebnice zůstává nejdůležitější součástí cizojazyčného vyučování, je proto potěšující, že se reálie postupně v nově vydávaných učebnicích objevují ve větší míře. Autoři učebnic si uvědomují, že prezentace by měla být různorodá. Tak se kromě textů různé jazykové úrovně, které seznamují uživatele dané učebnice se životem v České republice a které jsou určeny ke čtení, vytvářejí texty obsahující fakta z této oblasti a ty se transformují do různých forem cvičení, která procvičují jednotlivé jazykové prostředky. Jsem přesvědčena o tom, že tento typ cvičení, třebaže pro autory pracnější, učitelům, případně uživatelům daného učebního materiálu nabízí nesporně širší možnosti uplatnění ve vyučovacím procesu včetně oživení jazykové výuky a motivace studentů. Jsou-li cvičení vytvářena s cílem nejen procvičit

určité jazykové prostředky, ale následně využít údajů uvedených ve cvičeních ke konverzaci nebo diskusi, apod. (dle jazykové úrovně studentů), potom se stávají reálie nedílnou součástí cizojazyčné výuky.

Výukový materiál by pak měl být tímto směrem orientován. Už první příklady jako jména lidí a názvy míst by měly být z českého prostředí a se stoupající jazykovou úrovní je pak možné zařazovat více a více materiálů reflektujících české prostředí.

A u t e n t i c n o s t m a t e r i á l ů se diskutuje již desítky let a jistě musí být adekvátně zastoupeny v cizojazyčném vyučování. Vždy je však nutné stanovit si k čemu takovýto text využijeme a jaké dovednosti lze na daném textu prezentovat, procvičit, což je mnohem efektivnější než pouhá ukázka kultury nebo reálií. Při výběru autentického textu, případně dalšího materiálu do učebnic je nutné akceptovat změny, které probíhají v soudobém světě velmi rychle, aby takovýto autentický materiál příliš rychle nezastaral. Je lépe pracovat s materiály více méně všeobecnými nebo s těmi, které už čas prověřil.

Autentickými materiály nemusíme nezbytně chápat pouze materiály, které vznikají v současnosti. Při cizojazyčné výuce můžeme velmi efektivně využít materiálů, které byly prověřeny i několika stoletími, např. přísloví nebo lidové písně. Mnoho možností nabízí také kuchařské recepty, které za určitých okolností lze i prakticky aplikovat a spojit tak s nákupy, návštěvou českých obchodů, atd..

V učebnicích už dnes najdeme cvičení, která nejsou pouhými cvičeními zaměřenými na určitý jazykový jev, ale souvislým textem, který po vyřešení daného úkolu vznikne. Tyto texty následně využíváme pro výuku reálií. V této oblasti převažují témata historická a geografická. V kolika cvičeních „jedeme na výlet“ a uvedení reálných údajů pak vede ke znalosti určitého města, oblasti a v celkovém souhrnu státního celku. Stejně můžeme prezentovat historii, tradice a zvyky národa cílového jazyka.

Do třídy lze vnést prvek reálií v ý z d o b o u t ř í d y, která pravidelnou aktualizací zvyšuje zájem studentů o dění v zemi. V nejednom

případě je možné prezentovat a následně procvičovat určitý jazykový jev, např. *Kolikátého je dnes?*

Stálou výzdobou a velmi vhodnou je mapa, na které můžeme hledat určitá místa, a tak efektivně procvičovat morfologická úskalí české deklinace.

Výuka cílového jazyka v prostředí, kde se tímto jazykem mluví, umožňuje mnoho možností, ať už od návštěvy restaurace, kdy si studenti objednávají česky až po výlety do různých míst země nebo návštěvy kulturních, případně sportovních akcí.

Vždy je však třeba zachovávat schéma stejně jako v jiné části jazykového vyučování. Příprava by měla spočívat ve cvičeních, která předjímají reálnou situaci, procvičují možnou slovní zásobu nutnou ke komunikaci v učitelem zadané situaci.

Součástí jazykové zkoušky je také řešení určitých situací. Také zde je oblast reálií zastoupena a pro správné vyřešení zadané situace je jejich znalost nezbytná. Některé zkoušky pak znalost reálií přímo testují.

Reálie jako soubor údajů o životě společnosti, která určitým jazykem mluví, je nejenom nezbytná k poznání života dané společnosti, ale přináší nesmírné množství motivujících faktorů, které cizojazyčné vyučování aktualizuje, spojuje s praxí a v nemalé míře oživuje.

Reálie jsou nositelem nejen informací, které studenty obohacují, ale jsou také motivující, proto by měly být zařazovány do vyučovacího procesu co možná nejvíce, ale vždy s ohledem na pedagogické principy.

Literatura

- Allen E. D., Valette R. M., 1972, *Modern Language Classroom Techniques*, Harcourt.
- Čadská M., Bidlas V., Confortiová H., Turzíková M., 2005, *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A2*, Tauris, Praha.
- Hádková M., Líněk J., Vlasáková K., 2005, *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a nakladatelství Tauris, Praha.
- Hendrich J. a kol., 1986, *Didaktika cizích jazyků*, SPN, Praha.

Holub J., Adamovičová A., Bischofová J., Cvejnová J., Gladkova H., Hasil J., Hrdlička M., Mareš P., Nekvapil J., Palková Z., Šára M., 2005, *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň B2*, Tauris, Praha.

Mothejzík J., 1988, *Methodology for TEFL Teachers*, SPN, Praha.

Společný evropský referenční rámec. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme, 2002, Univerzita Palackého, Olomouc.

Šára M., Bischofova J., Confortiová H., Cvejnová J., Čadská M., Holub J., Lánská L., Palková Z., Turzíková M., 2001, *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*, Council of Europe, Strasbourg.